

Ξένοι υπήκοοι που κρατούνται βάσει της νομοθεσίας περί αλλοδαπών

*Απόσπασμα από τη 7^η Γενική Έκθεση,
δημοσιεύθηκε το 1997*

A. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

24. Οι επισκεπτόμενες αντιπροσωπείες της ΕΠΒ συχνά συναντούν ξένους υπηκόους που στερούνται της ελευθερίας τους βάσει της νομοθεσίας περί αλλοδαπών (από εδώ και στο εξής «κρατούμενοι μετανάστες»): άτομα που τους έχει αρνηθεί η είσοδος στην εν λόγω χώρα, άτομα που έχουν εισέλθει παράνομα στη χώρα και έχουν στη συνέχεια εντοπιστεί από τις αρχές, άτομα των οποίων η άδεια παραμονής στη χώρα έχει λήξει, αιτητές ασύλου των οποίων η κράτηση θεωρείται απαραίτητη από τις αρχές κλπ.

Στις επόμενες παραγράφους, περιγράφονται μερικά από τα κυριότερα ζητήματα που παρακολουθούνται από την ΕΠΒ σε σχέση με τέτοια άτομα. Η ΕΠΒ ελπίζει ότι με τον τρόπο αυτό θα δώσει μια εκ των προτέρων σαφή ένδειξη στις εθνικές αρχές για τις απόψεις της σχετικά με τη μεταχείριση των κρατούμενων μεταναστών και γενικότερα, να προωθήσει τη συζήτηση σε σχέση με αυτή την κατηγορία ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους. Η Επιτροπή θα καλωσόριζε σχόλια γι' αυτό το τμήμα της Γενικής της Έκθεσης.

B. Κρατητήρια

25. Οι επισκεπτόμενες αντιπροσωπείες της ΕΠΒ έχουν συναντήσει κρατούμενους μετανάστες σε μια ποικιλία εγκαταστάσεων στερητικών της ελευθερίας, που κυμαίνονται από εγκαταστάσεις κράτησης σε σημεία εισόδου μέχρι αστυνομικούς σταθμούς, φυλακές και ειδικευμένα κέντρα κράτησης. Ειδικότερα, όσον αφορά τις ζώνες διέλευσης και τις «διεθνείς» ζώνες στα αεροδρόμια, την ακριβή νομική θέση των ατόμων που τους έχει αρνηθεί η είσοδος σε μια χώρα και η τοποθέτησή τους σε τέτοιες ζώνες αποτελούν αμφιλεγόμενο ζήτημα. Αρκετές φορές, η ΕΠΒ έχει αντιμετωπίσει το επιχείρημα ότι τέτοια άτομα δεν «στερούνται της ελευθερίας τους» καθώς είναι ελεύθερα να φύγουν από τη ζώνη ανά πάσα στιγμή παίρνοντας οποιαδήποτε διεθνή πτήση της επιλογής τους.

Από την πλευρά της, η ΕΠΒ πάντοτε υποστήριζε ότι η παραμονή σε μια ζώνη διέλευσης ή μια «διεθνή» ζώνη μπορεί, ανάλογα με τις περιστάσεις, να θεωρηθεί στέρηση της ελευθερίας υπό την έννοια του Άρθρου 5 (1)(f) της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και ότι τέτοιες ζώνες εμπίπτουν στην εντολή της επιτροπής. Η απόφαση που έλαβε στις 25 Ιουνίου 1996 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην υπόθεση *Amuur* κατά Γαλλίας μπορεί να θεωρηθεί ότι δικαιώνει αυτή την άποψη. Στην υπόθεση αυτή που αφορούσε τέσσερις αιτητές ασύλου που κρατούνταν στη ζώνη διέλευσης στο Αεροδρόμιο Orly του

Παρισιού για 20 μέρες, το Δικαστήριο δήλωσε ότι «Το γεγονός και μόνο ότι είναι δυνατό για τους αιτητές ασύλου να εγκαταλείψουν οικειοθελώς τη χώρα στην οποία επιθυμούν να καταφύγουν δεν μπορεί να αποκλείσει έναν περιορισμό ("atteinte") της ελευθερίας ...» και έκρινε ότι «η κράτηση των προσφευγόντων στη ζώνη διέλευσης ... ήταν ισοδύναμη στην πράξη, λόγω των περιορισμών που υπέφεραν, με στέρηση της ελευθερίας».

26. Οι **εγκαταστάσεις κράτησης σε σημεία εισόδου** έχει συχνά βρεθεί ότι είναι ανεπαρκείς, ιδιαίτερα για παρατεταμένη παραμονή. Πιο συγκεκριμένα, οι εκπρόσωποι της ΕΠΒ έχουν αρκετές φορές συναντήσει άτομα που κρατούντο για μέρες κάτω από πρόχειρες συνθήκες σε αίθουσες αναμονής αεροδρομίων. Είναι αυτονόητο ότι σε τέτοια άτομα θα πρέπει να παρέχονται κατάλληλα μέσα για ύπνο, να τους παραχωρείται πρόσβαση στις αποσκευές τους και σε κατάλληλα εξοπλισμένες εγκαταστάσεις υγιεινής και πλυσίματος και να τους επιτρέπεται να ασκούνται στην ύπαιθρο καθημερινά. Επιπλέον, πρέπει να είναι εγγυημένη η πρόσβαση σε φαγητό και, αν χρειάζεται, ιατρική περίθαλψη.

27. Σε ορισμένες χώρες, οι αντιπροσωπείες της ΕΠΒ έχουν βρει τους κρατούμενους μετανάστες να κρατούνται σε **αστυνομικούς σταθμούς** για παρατεταμένες χρονικές περιόδους (για βδομάδες και, σε ορισμένες περιπτώσεις, μήνες), να υφίστανται μέτριες υλικές συνθήκες κράτησης, να στερούνται κάθε μορφή δραστηριότητας και σε ορισμένες περιπτώσεις να υποχρεούνται να μοιραστούν τα κελιά με ύποπτους για εγκληματικές ενέργειες. Μια τέτοια κατάσταση είναι **απαράδεκτη**.

Η ΕΠΒ αναγνωρίζει ότι, εκ των πραγμάτων, οι κρατούμενοι μετανάστες μπορεί να πρέπει να περάσουν κάποιο χρονικό διάστημα σε ένα συνηθισμένο αστυνομικό κρατητήριο. Ωστόσο, οι συνθήκες στους αστυνομικούς σταθμούς θα είναι συχνά, αν όχι πάντοτε, ανεπαρκείς για παρατεταμένα χρονικά διαστήματα κράτησης. Συνεπώς, το χρονικό διάστημα που οι κρατούμενοι μετανάστες πρέπει να περάσουν σε τέτοια ιδρύματα θα πρέπει να είναι το απολύτως ελάχιστο.

28. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι αντιπροσωπείες της ΕΠΒ έχουν βρει κρατούμενους μετανάστες να κρατούνται σε **φυλακές**. Ακόμα και αν οι πραγματικές συνθήκες κράτησης των ατόμων αυτών στα εν λόγω ιδρύματα είναι επαρκείς, πράγμα που δεν ισχύει πάντα, η ΕΠΒ θεωρεί ότι μια τέτοια προσέγγιση είναι ριζικά λανθασμένη. Μια φυλακή είναι εξ' ορισμού, ένα ακατάλληλο μέρος κράτησης κάποιου που δεν έχει ούτε καταδικαστεί ούτε είναι ύποπτος ενός ποινικού αδικήματος.

Ομολογουμένως, σε ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις, μπορεί να είναι κατάλληλη η κράτηση ενός κρατούμενου μετανάστη στη φυλακή, λόγω γνωστής πιθανότητας βίας. Επιπλέον, ένας κρατούμενος μετανάστης που χρειάζεται νοσοκομειακή περίθαλψη ενδεχομένως να πρέπει να φιλοξενηθεί προσωρινά σε μια υγειονομική εγκατάσταση της φυλακής, σε περίπτωση που καμιά άλλη ασφαλής νοσοκομειακή εγκατάσταση δεν είναι διαθέσιμη. Ωστόσο, τέτοιοι κρατούμενοι θα πρέπει να κρατούνται εντελώς χωριστά από τους κρατούμενους, είτε προφυλακισθέντες, είτε καταδικασθέντες.

29. Κατά την άποψη της ΕΠΒ, στις περιπτώσεις εκείνες που θεωρείται απαραίτητο να στερηθούν άτομα της ελευθερίας τους για ένα παρατεταμένο χρονικό διάστημα βάσει της νομοθεσίας περί αλλοδαπών, θα πρέπει να στεγάζονται σε **κέντρα ειδικά σχεδιασμένα για το σκοπό αυτό**, που παρέχουν υλικές συνθήκες και καθεστώς κατάλληλο για τη νομική τους κατάσταση και είναι επανδρωμένα με κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό. Η Επιτροπή είναι στην ανχάριστη θέση να σημειώσει ότι μια τέτοια προσέγγιση ακολουθείται όλο και περισσότερο από τα Μέρη της Σύμβασης.

Προφανώς, τέτοια κέντρα θα πρέπει να παρέχουν διαμονή που είναι επαρκώς επιπλωμένη, καθαρή και σε καλή κατάσταση και η οποία προσφέρει επαρκή χώρο διαβίωσης για τους σχετικούς αριθμούς. Επιπλέον, πρέπει να δοθεί προσοχή στο σχεδιασμό και τη διαμόρφωση των χώρων για να αποφευχθεί όσο το δυνατόν περισσότερο οποιαδήποτε αίσθηση σφροονιστικού περιβάλλοντος. Όσον αφορά τις δραστηριότητες του καθεστώτος, θα πρέπει να περιλαμβάνουν ασκήσεις στην ύπαιθρο, πρόσβαση σε ένα δωμάτιο για την ημέρα και σε ραδιόφωνο / τηλεόραση και εφημερίδες / περιοδικά, καθώς και άλλα κατάλληλα μέσα αναψυχής (π.χ. επιτραπέζια παιχνίδια, πινγκ-πονγκ). Όσο περισσότερο χρόνο κρατούνται τα άτομα, τόσο περισσότερο ανεπτυγμένες θα πρέπει να είναι οι δραστηριότητες που τους παρέχονται.

Το προσωπικό των κέντρων κράτησης μεταναστών έχει ένα ιδιαίτερα δύσκολο έργο. Πρώτον, αναπόφευκτα θα υπάρξουν δυσκολίες που οφείλονται σε γλωσσικά εμπόδια. Δεύτερον, πολλοί κρατούμενοι θα βρουν δύσκολο να αποδεχτούν το γεγονός ότι στερούνται της ελευθερίας τους όταν δεν είναι ύποπτοι για κανένα ποινικό αδίκημα. Τρίτον, υπάρχει κίνδυνος έντασης μεταξύ κρατούμενων διαφορετικών εθνικοτήτων ή εθνοτικών ομάδων. Συνεπώς, η ΕΠΒ δίνει μεγάλη αξία στην προσεκτική επιλογή και την κατάλληλη εκπαίδευση του εποπτικού προσωπικού αυτών των κέντρων. Εκτός των καλά ανεπτυγμένων ιδιοτήτων στον τομέα της διαπροσωπικής επικοινωνίας, το εν λόγω προσωπικό θα πρέπει να είναι εξοικειωμένο με τις διαφορετικές κουλτούρες των κρατούμενων και τουλάχιστον ορισμένοι από αυτούς θα πρέπει να έχουν τις κατάλληλες γλωσσικές ικανότητες. Επιπλέον θα πρέπει να έχουν διδαχθεί να αναγνωρίζουν πιθανά συμπτώματα αντιδράσεων πίεσης που εμφανίζουν οι κρατούμενοι (είτε μετατραυματικά ή οφειλόμενα σε κοινωνικο-πολιτισμικές αλλαγές) και να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα.

Γ. Μηχανισμοί προστασίας κατά την κράτηση

30. Οι κρατούμενοι μετανάστες θα πρέπει, όπως όλες οι άλλες κατηγορίες ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους, να δικαιούνται από την αρχή της κράτησής τους, να ενημερώνουν ένα άτομο της επιλογής τους για την κατάστασή τους και να έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο και γιατρό. Επιπλέον, θα πρέπει να ενημερώνονται ρητά, χωρίς καθυστέρηση και σε γλώσσα που καταλαβαίνουν, για όλα τα δικαιώματά τους και για τις διαδικασίες που ισχύουν για αυτούς.

Η ΕΠΒ έχει παρατηρήσει ότι οι απαιτήσεις αυτές ικανοποιούνται σε μερικές χώρες, αλλά όχι σε άλλες. Συγκεκριμένα, οι επισκεπτόμενες αντιπροσωπείες έχουν σε πολλές περιπτώσεις συναντήσει κρατούμενους μετανάστες που εμφανώς δεν είχαν πληροφορηθεί πλήρως για τη νομική τους κατάσταση σε γλώσσα που καταλάβαιναν. Για να ξεπεραστούν οι δυσκολίες αυτές, στους κρατούμενους μετανάστες θα πρέπει να παρέχονται συστηματικά ένα έγγραφο που εξηγεί τη διαδικασία που ισχύει για αυτούς και περιγράφει τα δικαιώματά τους. Το έγγραφο αυτό θα πρέπει να είναι διαθέσιμο στις γλώσσες που ομιλούνται περισσότερο από τα εν λόγω άτομα και, αν χρειάζεται, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται οι υπηρεσίες διερμηνέα.

31. Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο θα πρέπει να ισχύει για ολόκληρη την περίοδο κράτησης και να περιλαμβάνει τόσο το δικαίωμα να μιλήσει με το δικηγόρο του ιδιαιτέρως όσο και να τον έχει παρόντα κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων με τις σχετικές αρχές.

Όλα τα κρατητήρια για κρατούμενους μετανάστες θα πρέπει να παρέχουν πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην φυσική και ψυχολογική κατάσταση των αιτητών ασύλου, μερικοί από τους οποίους μπορεί να έχουν υποστεί βασανιστήρια ή άλλη μορφή κακομεταχείρισης στις χώρες από τις οποίες προέρχονται. Το δικαίωμα πρόσβασης σε γιατρό θα πρέπει να περιλαμβάνει το δικαίωμα ενός κρατούμενου, αν ο κρατούμενος το επιθυμεί, να εξεταστεί από γιατρό της επιλογής του. Ωστόσο, ο κρατούμενος μπορεί να αναμένεται να καλύψει το κόστος μιας τέτοιας δεύτερης εξέτασης.

Γενικότερα, οι κρατούμενοι μετανάστες, θα πρέπει να δικαιούνται να διατηρήσουν επαφή με τον έξω κόσμο κατά τη διάρκεια της κράτησής τους και ιδιαίτερα να έχουν πρόσβαση σε τηλέφωνο και να δέχονται επισκέψεις από συγγενείς και εκπροσώπους των σχετικών οργανώσεων.

Δ. Κίνδυνος κακομεταχείρισης μετά την απέλαση

32. Η απαγόρευση βασανιστηρίων και απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας περικλείει την υποχρέωση να μην αποστέλλεται ένα άτομο σε μια χώρα όπου υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι πραγματικά κινδυνεύει να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή κακομεταχείριση. Το αν τα Μέρη της Σύμβασης εκπληρώνουν την υποχρέωση αυτή είναι προφανώς ένα θέμα μεγάλου ενδιαφέροντος για την ΕΠΒ. Ποιος είναι ο ακριβής ρόλος που θα πρέπει να επιδιώξει να παίξει η Επιτροπή σε σχέση με αυτό το ζήτημα;

33. Οποιαδήποτε επικοινωνία απευθύνεται στην ΕΠΒ στο Στρασβούργο από άτομα που διατείνονται ότι πρόκειται να σταλούν σε μια χώρα όπου διατρέχουν τον κίνδυνο να υποβληθούν σε βασανιστήρια ή κακομεταχείριση, τίθενται αμέσως υπόψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων¹. Η Επιτροπή είναι σε καλύτερη θέση από την ΕΠΒ να εξετάσει τέτοιου είδους ισχυρισμούς και, αν χρειάζεται, να λάβει προληπτικά μέτρα.

Αν ένας κρατούμενος μετανάστης (ή οποιοδήποτε άλλο άτομο στερείται της ελευθερίας του) ανακρινόμενος κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψης ισχυριστεί ότι πρόκειται να σταλεί σε μια χώρα όπου διατρέχει τον κίνδυνο να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή κακομεταχείριση, η επισκεπτόμενη αντιπροσωπεία της ΕΠΒ θα επιβεβαιώσει ότι ο ισχυρισμός αυτός έχει τεθεί υπόψη των αρμόδιων εθνικών αρχών και ότι του δίνεται η δέουσα προσοχή. Ανάλογα με τις περιστάσεις, η αντιπροσωπεία μπορεί να ζητήσει να ενημερώνεται για τη θέση του κρατουμένου ή / και να ενημερωθεί ο κρατούμενος για τη δυνατότητα να εγείρει το θέμα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (και, στην τελευταία περίπτωση, να εξακριβώσει ότι είναι σε θέση να υποβάλει αίτηση στην Επιτροπή).

34. Ωστόσο, υπό το φως της κατ' ουσία προληπτικής λειτουργίας της ΕΠΒ, η Επιτροπή τείνει να εστιάζει την προσοχή της στο ερώτημα του κατά πόσον η διαδικασία λήψης αποφάσεων στο σύνολό της παρέχει κατάλληλες εγγυήσεις κατά των ατόμων που αποστέλλονται σε χώρες όπου διατρέχουν κίνδυνο βασανιστηρίων ή κακομεταχείρισης. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΠΒ επιθυμεί να διερευνήσει κατά πόσον η εφαρμοστέα διαδικασία παρέχει στα εν λόγω άτομα μια πραγματική ευκαιρία να παρουσιάσουν τα επιχειρήματά τους και αν αρμόδιοι επιφορτισμένοι με την αντιμετώπιση τέτοιων υποθέσεων έχουν λάβει κατάλληλη εκπαίδευση και έχουν πρόσβαση σε αντικειμενικές και ανεξάρτητες πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε άλλες χώρες. Επιπλέον, λόγω της ενδεχόμενης σοβαρότητας των συμφερόντων που διακυβεύονται, η Επιτροπή θεωρεί ότι μια απόφαση που αφορά την απομάκρυνση ενός ατόμου από την επικράτεια ενός κράτους θα πρέπει να μπορεί να υπόκειται σε προσφυγή ενώπιον ενός άλλου σώματος ανεξάρτητου χαρακτήρα πριν από την εφαρμογή της.

Ε. Μέσα εξαναγκασμού στο πλαίσιο των διαδικασιών απέλασης

35. Τέλος, η ΕΠΒ πρέπει να τονίσει ότι έχει λάβει ανησυχητικές αναφορές από αρκετές χώρες για τα μέσα εξαναγκασμού που χρησιμοποιούνται κατά την απέλαση κρατουμένων μεταναστών. Οι αναφορές αυτές περιέχουν ιδιαίτερα ισχυρισμούς για ξυλοδαρμό, δέσμευση και φίμωση και τη χορήγηση ηρεμιστικών ενάντια στη θέληση των εν λόγω ατόμων.

¹ Από την 1^η Νοεμβρίου 1998: «Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων»

36. Η ΕΠΒ αναγνωρίζει ότι συχνά θα είναι ένα δύσκολο έργο η επιβολή ενός διατάγματος απέλασης αλλοδαπού ο οποίος είναι αποφασισμένος να παραμείνει στην επικράτεια ενός κράτους. Τα όργανα επιβολής του νόμου μπορεί μερικές φορές να χρειαστεί να χρησιμοποιήσουν βία προκειμένου να προβούν σε μια τέτοια απομάκρυνση. Ωστόσο, η βία που θα χρησιμοποιηθεί θα πρέπει να μην είναι μεγαλύτερη από όσο είναι εύλογα αναγκαίο. Ιδιαίτερα, θα ήταν εντελώς απαράδεκτο για άτομα που υπόκεινται σε διάταγμα απέλασης να δεχθούν σωματική επίθεση σαν μορφή πειθούς για να επιβιβαστούν σε μεταφορικό μέσο ή σαν τιμωρία επειδή δεν το έκαναν. Επιπλέον, η Επιτροπή πρέπει να τονίσει ότι η φίμωση ενός ατόμου είναι ένα άκρως επικίνδυνο μέτρο.

Η ΕΠΒ επιθυμεί επίσης να τονίσει ότι οποιαδήποτε χορήγηση φαρμάκων σε άτομα που υπόκεινται σε διάταγμα απέλασης πρέπει να γίνει μόνο βάσει ιατρικής απόφασης και σύμφωνα με την ιατρική δεοντολογία.